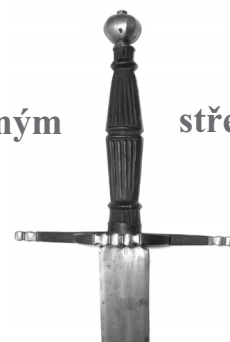

MEZI RANÝM A VRCHOLNÝM STŘEDOVĚKEM

*Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám
přátelé, kolegové a žáci*

Mezi raným a vrcholným středověkem

MEZI RANÝM A VRCHOLNÝM STŘEDOVĚKEM

*Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám
přátelé, kolegové a žáci*

Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.

Brno 2012

Publikace byla vydána v rámci Programu výzkumné činnosti
Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., na léta 2012–2017

Uspořádali Jiří Doležel a Martin Wihoda
Brno 2012

Všechna práva vyhrazena

Copyright © 2012 Archeologický ústav Akademie věd České republiky, Brno, v. v. i.,
a autoři

ISBN 978-80-86023-76-2

Obsah

Martin WIHODA, Báječná léta s Pavlem. V abecedním pořádku	9
Bibliografie doc. PhDr. Pavla Kouřila, CSc. 1974–2011	13
Stará Morava jako místo k zamyšlení	
Jaroslav TEJRAL K současnému stavu archeologického i historického bádání o nejčasnějším středověku na Moravě / <i>To the present state of archaeological and historical research on the Early Middle Ages in Moravia</i> /	29
Dagmar JELÍNKOVÁ – Vladimír ŠREIN – Martin ŠŤASTNÝ Doklady slévačství neželezných kovů v kultuře s keramikou pražského typu na Moravě / <i>Evidence of the casting of non-ferrous metals in the Prague-type pottery culture in Moravia</i> /	69
Luděk GALUŠKA Hrob 1/2003 z Modré u Velehradu. Pohřeb „pohanského“ velmože z éry raného křesťanství na Moravě? / <i>Grave 1/2003 from Modrá near Velehrad. Burial of a “pagan” manor from the early Christian era in Moravia?</i> /	91
Marek HLADÍK Výskum sídelných štruktúr v zázemí včasnostredovekého hradu v Mikulčiciach / <i>Research into settlement structures in the hinterland of the early medieval stronghold in Mikulčice</i> /	111
Marian MAZUCH Výzkumy severního podhradí hradiště Valy u Mikulčic: k otázce násilného zániku velkomoravských mocenských center na počátku 10. věku / <i>Excavation of the northern suburbium of the Mikulčice-Valy fort and violent downfall of the Great Moravian centres at the beginning of the 10th century</i> /	137
Zdeněk MĚŘÍNSKÝ Arabský pramen o starých Maďarech z roku 942 zmiňující Moravu / <i>An Arabic source about the old Magyars dated 942 referring to Moravia</i> /	161
Blanka KAVÁNOVÁ Poznámka k relativní chronologii ostruh s páskovými rameny / <i>Note on the relative chronology of metal-strip spurs</i> /	169

Milan HANULIAK – Ivan KUZMA Polozemnice hospodárskeho využitia z Mužle-Čenkova / <i>Half-sunken buildings in Mužla-Čenkov used for farming purposes</i> /	185
Nad'a PROFANTOVÁ – David VÍCH Zlacený vrchlík z Bošina (okr. Ústí nad Orlicí) a problém dokladů přítomnosti raně středověké elity ve východních Čechách / <i>Gilded cap from Bošín (Ústí nad Orlicí district) and evidence of the presence of an early medieval elite in Eastern Bohemia</i> /	197
Krzysztof JAWORSKI Nowe <i>velkomoraviana</i> z grodziska z końca IX i początku X wieku w Gilowie na Dolnym Śląsku / <i>New Great Moravian finds from the hillfort from the end of the 9th to the beginning of the 10th century in Gilów in Lower Silesia</i> /	209
Mychajlo FYLYPTSCHUK Der archäologische Komplex von Plisnesko / <i>Plisnesko archaeological complex</i> /	235
Všední a sváteční den středověkého člověka	
Petr SOMMER Sázavský klášterní chrám na konci 11. století (pokus o novou interpretaci textu tzv. Mnicha sázavského k roku 1095) / <i>The Sázava monastery church at the end of the 11th century (an attempt at a new interpretation of the text of the so-called Monk of Sázava dated 1095)</i> /	253
Vratislav JANÁK Fragment medailonu s trůnícím Kristem z Drnovic u Vyškova / <i>Fragment of a medallion with the enthroned Christ from Drnovice near Vyškov</i> /	261
Klára FLEKOVÁ – Zdeněk ČIŽMÁŘ – Rudolf PROCHÁZKA Nález románských dlaždic z Rokytne / <i>A find of romanesque paving tiles from Rokytná</i> /	279
Zdeněk DRAGOUN – Michal TRYML Románské pozůstatky kostela sv. Petra a Pavla v Bohnicích / <i>Romanesque remains of the Church of St. Peter and St. Paul in Bohnice</i> /	301
Krzysztof WACHOWSKI Symbolika zapinek średniowiecznych / <i>Symbolism of medieval brooches</i> /	313
Zdeňka MĚCHUROVÁ Pri strážnickej bráně, stojí koně vrané ... Středověký keramický koníček na Slovensku a ve Slezsku / <i>Medieval ceramic horses in Moravian Slovakia and in Silesia</i> /	333
Rudolf KRAJÍČ Nové nálezy kachlů s husitskými motivy z Tábora / <i>New finds of tiles with Hussite motifs from Tábor</i> /	351

Miriam NÝVLTOVÁ FIŠÁKOVÁ Paleopatologické nálezy na třech zvířecích kostrách ze středověké jímky v Opavě / <i>Paleopathological finds on three animal skeletons from the medieval cess-pit in Opava</i> /	365
Dalibor PRIX Kaple hamerníka Kleinnickela / <i>Chapel at Kleinnickel iron-mill foreman</i> /	373
Martin ČAPSKÝ Poselské zřízení ve středověkém Slezsku / <i>Establishment of a messenger system in medieval Silesia</i> /	397
Svět moci, války a urozených	
David KALHOUS Přemyslovské državy, sv. Václav a říše / <i>Přemyslid dependencies, St. Wenceslas and the Empire</i> /	411
Martin WIHODA Morava knížete Břetislava I. / <i>Moravia under Duke Břetislav I</i> /	421
Martin NODL Sacramenta fidei / <i>Sacramenta fidei</i> /	433
Sławomir MOŹDZIOCH Grody wczesnopiastowskie w świetle wyników tzw. badań „milenialnych” oraz efektów najnowszych prac wykopaliskowych / <i>Early Piast castles in the light of the “Millennium” surveys and the results of the latest archaeological excavations</i> /	443
Michał KARA Grody tzw. centralne pierwszej monarchii piastowskiej w przestrzeni sakralnej. Przykład Gniezna (paralele czeskie) / <i>Central castles of the earliest Piast monarchy in the sacral sphere, taking Gniezno as an example (parallels with Bohemia)</i> /	459
Alexander T. RUTTKAY Archeologické výskumy v oblasti pohoria Považský Inovec a panstvo hradu Tematín / <i>Archaeological research in the region of the Považský Inovec mountain range and the estate of Tematín Castle</i> /	487
Josef ŽEMLIČKA Epizody z vládní praxe Přemysla Otakara II. O revindikacích, hradech a nucené směně / <i>Episodes from the Governmental Practice of Přemysl Otakar II. On Revindications, Castles and Forced Changes</i> /	521
Miroslav PLAČEK Fortifikace a církev ve středověku / <i>Fortifications and the Church in the Middle Ages</i> /	537

Jiří DOLEŽEL	561
Na hranici Moravy. Pozdně středověké opevnění v trati Hrádek u Javorníka v Bílých Karpatech / <i>On the boundaries of Moravia. Late medieval fortification Hrádek near Javorník in the White Carpathians</i> /	
Ludvík BELCREDI	583
Penězokazecká dílna na hradě Skály / <i>Counterfeiters' Workshop at Skály Castle</i> /	
Miloš ČIŽMÁŘ	599
Závěsné pečetidlo z hradu Košíkov u Drahonína na Tišnovsku / <i>Pendant seal from Košíkov Castle near Drahonín, in the region Tišnov</i> /	
Markéta TYMONOVÁ – Petr ŽÁKOVSKÝ	611
Železný meč ze Stěbořic / <i>Iron sword from Stěbořice</i> /	
Petr ŽÁKOVSKÝ	625
Dlouhé meče se značkami v podobě biskupské berly z moravských sbírek / <i>Long swords with marks in the form of a bishop's crozier from Moravian collections</i> /	
Irena LOSKOTOVÁ	645
Dýka u pasu brněnského měšťana / <i>A Dagger at the Waist of a Brno Burgher</i> /	
Vendula VRÁNOVÁ – Jakub VRÁNA	653
Nálezy ostruh z hradu Tepence z archeologických výzkumů v letech 1997–1999, 2007–2008 / <i>Finds of spurs from Tepenec Castle from archaeological surveys in 1997–1999 and 2007–2008</i> /	
Libor JAN	665
Zbraně a zbroj v obraze pečeti 13. věku / <i>Weapons and armour depicted on seals in the 13th century</i> /	
Seznam autorů	681

Seznam autorů

PhDr. Ludvík Belcredi
Moravské zemské museum
Archeologický ústav
Zelný trh 6, 659 37 Brno
lbelcredi@mzm.cz

Mgr. Martin Čapský, Ph.D.
Filosoficko-přírodovědecká fakulta Slezské university
Oddělení historie Ústavu historických věd
Masarykova třída 343/37, 746 01 Opava
martin.capsky@fpf.slu.cz

doc. PhDr. Miloš Čižmář, CSc.
Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
Kaloudova 30, 614 00 Brno
cizmar@uapp.cz

Mgr. Zdeněk Čižmář
U Branky 477/10, 669 02 Znojmo
obchod@grafickadilna.com

PhDr. Jiří Doležel
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
dolezel@iabrno.cz

PhDr. Zdeněk Dragoun
Národní památkový ústav
Územní odborné pracoviště v hlavním městě Praze
Archeologický odbor
Na Perštýně 356/12, 110 00 Praha 1
dragoun@praha.npu.cz

доц. др. Михайло Филипчук, кандидат історичних наук
Львівський національний університет імені Івана Франка
Інститут археології
вул. Університетська 1, 79000 Львів
archeofilip@ukr.net

Mgr. Klára Fleková
Filosofická fakulta University Karlovy
Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou
Celetná 20, 116 36 Praha 1
klara.flek@seznam.cz

doc. PhDr. Luděk Galuška, CSc.
Moravské zemské museum
Archeologický ústav
Zelný trh 6, 659 37 Brno
lgaluska@mzm.cz

PhDr. Milan Hanuliak, DrSc.
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied
Akademická 2, 949 21 Nitra
milan.hanuliak@savba.sk

Mgr. Marek Hladík, Ph.D.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Výzkumná základna Mikulčice
Valy, 696 19 Mikulčice
marekhladik@yahoo.com

prof. Mgr. Libor Jan, Ph.D.
Filosofická fakulta Masarykovy university
Historický ústav
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
jan@phil.muni.cz

doc. PhDr. Vratislav Janák, CSc.
Filosoficko-přírodovědecká fakulta Slezské university
Ústav archeologie
Masarykova třída 343/37, 746 01 Opava
vratislav.janak@fpf.slu.cz

prof. dr hab. Krzysztof Jaworski
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego
Zakład Archeologii Wczesnego Średniowiecza
ul. Szewska 48, 50-139 Wrocław
kjaworskidom@poczta.onet.pl

PhDr. Dagmar Jelínková, CSc.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
jelinkova@iabrno.cz

Mgr. David Kalhous, Ph.D.
Filosofická fakulta Masarykovy university
Ústav archeologie a muzeologie
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
merowech@mail.muni.cz

dr hab. Michał Kara
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk
Ośrodek Studiów Pradziejowych i Średniowiecznych
ul. Rubież 46, 61-612 Poznań
michal_kara@o2.pl

PhDr. Blanka Kavánová, CSc.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
kavanova@iabrno.cz

doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.
Husitské museum v Táboře
Archeologické oddělení
náměstí Mikuláše z Husi 4, 390 01 Tábor
krajic@husitskemuzeum.cz

PhDr. Ivan Kuzma
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied
Akademická 2, 949 21 Nitra
ivan.kuzma@savba.sk

PhDr. Irena Loskotová, Ph.D.
Filosofická fakulta Masarykovy university
Ústav archeologie a muzeologie
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
irena@phil.muni.cz

Mgr. Marian Mazuch, Ph.D.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Výzkumná základna Mikulčice
Valy, 696 19 Mikulčice
majamazuch@seznam.cz

PhDr. Zdena Měchurová, CSc.
Moravské zemské museum
Archeologický ústav
Zelný trh 6, 659 37 Brno
zmechurova@mzm.cz

prof. PhDr. Zdeněk Měřinský, CSc.
Filosofická fakulta Masarykovy university
Ústav archeologie a muzeologie
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
merinsky@phil.muni.cz

prof. dr hab. Sławomir Moździoch
Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk
Ośrodek Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza
ul. Więzienna 6, 50-118 Wrocław
smo@arch.pan.wroc.pl

Mgr. Martin Nodl, Ph.D.
Centrum medievistických studií
Akademie věd ČR a University Karlovy
Jilská 1, 110 00 Praha 1
nodl@seznam.cz

RNDr. Miriam Nývltová Fišáková, Ph.D.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
miriam@iabrno.cz

doc. Ing. PhDr. Miroslav Plaček
Na Vyhliďce 1 241, 696 81 Bzenec
mplacek@seznam.cz

PhDr. Dalibor Prix, CSc.
Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v. v. i.
Husova 4, 110 00 Praha 1
prix@udu.cas.cz

PhDr. Nad'a Profantová, CSc.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Praha, v. v. i.
Letenská 4, 118 01 Praha 1
profantova@arup.cas.cz

PhDr. Rudolf Procházka, CSc.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
rprochazka@archaiabrno.cz

prof. PhDr. Alexander T. Ruttkay, DrSc.
Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied
Akademická 2, 949 21 Nitra
alexander.ruttkay@savba.sk

prof. PhDr. Petr Sommer, DSc.
Centrum medievistických studií
Akademie věd ČR a University Karlovy
Jilská 1, 110 00 Praha 1
sommer@arup.cas.cz

RNDr. Vladimír Šrein, CSc.
Česká geologická služba
ložisková geologie
Tomanova 22, 162 00 Praha 6
vladimir.srejn@geology.cz

RNDr. Martin Šťastný, CSc.
Geologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.
Rozvojová 269, 165 00 Praha 6 - Lysolaje
stastny@gli.cas.cz

doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147, 612 00 Brno
sekretariat@iabrno.cz

PhDr. Michal Tryml
Národní památkový ústav
Územní odborné pracoviště v hlavním městě Praze
Archeologický odbor
Na Perštýně 356/12, 110 00 Praha 1
tryml@praha.npu.cz

PhDr. et PhDr. Markéta Tymonová, Ph.D.
Slezské zemské museum
Archeologické pracoviště Oddělení společenských věd
Komenského 8, 746 46 Opava
tymonova@szmo.cz

PhDr. David Vích
Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě
Šemberova 125/I, 566 01 Vysoké Mýto
vich@muzeum.myto.cz

Mgr. Jakub Vrána
Archeologické centrum Olomouc, p. o.
U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vrana@ac-olomouc.cz

Mgr. Vendula Vránová
Archeologické centrum Olomouc, p. o.
U Hradiska 42/6, 779 00 Olomouc
vranova@ac-olomouc.cz

prof. dr hab. Krzysztof Wachowski
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego
Zakład Archeologii Historycznej
ul. Szewska 48, 50-139 Wrocław
Krzysztof.Wachowski@op.pl

prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D.
Filosofická fakulta Masarykovy university
Historický ústav
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
wihoda@phil.muni.cz

Mgr. Petr Žákovský
Filosofická fakulta Masarykovy university
Ústav archeologie a muzeologie
Arne Nováka 1, 602 00 Brno
žakovsky.p@volny.cz

prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.
Centrum medievistických studií
Akademie věd ČR a University Karlovy
Jilská 1, 110 00 Praha 1
hostivit@centrum.cz

MEZI RANÝM A VRCHOLNÝM STŘEDOVĚKEM

*Pavlu Kouřilovi
k šedesátým narozeninám
přátelé, kolegové a žáci*

Uspořádali Jiří Doležel a Martin Wihoda

Grafická úprava, technická redakce a sazba Alice Del Maschio

Návrh obálky Studio Teagarden Brno

Na obálce využity kresby bronzové ostruhy z Mikulčic (8./9. století), parohového terče ze Starých Zámků u Líšně (9. století) a keramické tzv. Menasovy ampule z hradu Rychleby (13./14. století), na s. 1 a 688 fotografie dlouhého meče ze Znojma, dále kresby: na s. 27 velkomoravského gombíku z hrobu č. 508 v Mikulčicích, na s. 251 hvězdnicové zápony z Rynku ve Vratislavi, na s. 409 pečeti z hradu Košíkov (srov. příspěvky P. Žákovského, B. Kavanové, K. Wachowského a M. Čižmáře v tomto sborníku)

Překlady a cizojazyčné korektury Chicory, v. o. s., Brno,

Vojtěch Reynolds, Stuart Roberts, Pavla Seitlová a Jana Gryc

V roce 2012 vydal Archeologický ústav Akademie věd České republiky,

Brno, v. v. i., Královopolská 147, 612 00 Brno

Vydání první

Tisk Arch-polygrafické práce, spol. s r. o., Charbulova 3a, 618 00 Brno-Černovice

ISBN 978-80-86023-76-2

Doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.

(* 14. února 1950)

rodák z jihomoravského Kyjova, archeolog raného a vrcholného středověku, náleží k nejvýraznějším reprezentantům české medievistiky. Po studiích archeologie na Filosofické fakultě brněnské university (1969–1974) a krátkém působení v Historickém museu ve Slavkově (1975–1979) pracuje od roku 1979 v Archeologickém ústavu Akademie věd ČR, Brno, v.v.i., od roku 1998 je ředitelem ústavu. V popředí jeho zájmu vždy byla problematika opevněných sídel, pohřebišť a hmotné kultury (zvláště militarií) slovanského období a vrcholného středověku, kde se stal v evropském kontextu respektovanou autoritou. Z četných výzkumů středověkých fortifikací lze zmínit alespoň jubilantovy rozsáhlé odkryvy na slovanském hradišti Chotěbuz-Podobora, neméně úspěšný je i jako organizátor vědecké práce, editor a koordinátor výzkumných projektů, mezi jinými i mezinárodního projektu *Moravia Magna*. Jeho obsáhlá bibliografie zahrnuje na 250 titulů včetně monografií a studií v prestižních vědeckých periodikách.

Sborník, do kterého k počtě jubilanta přispělo 45 autorů z českých zemí i ze zahraničí, přináší celkem 37 studií k dějinám středověké střední Evropy. Tři kompaktní tematické bloky jsou věnovány odkazu nejstarších slovanských státních útvarů, každodennímu životu středověkého člověka a prostředí mocenských elit.

ISBN 978-80-86023-76-2